

Geen mythevorming rond Ede Staal

De opmars van het Gronings

De Groningse cultuur is de laatste jaren sterk in opmars. Dat blijkt uit de enorme verkoop van de platen en cassettes van Ede Staal, een leraar Engels die Groningse liedteksten en 'vertelstertjes' schreef van hoog niveau. Dat blijkt uit het opbloeien van de Groningse Carmiggelt, Kees Visser. Dat blijkt ook uit de sterk toenemende belangstelling voor Groningse culturele tijdschriften als 'Toal en Taiken'. In de boekenvariant die morgen verschijnt gaan we nader in op de hedendaagse Groninger literatuur. Maar eerst: Ede Staal.

door Herman Veenhof

GRONINGEN/VEENDAM „We moeten geen mythe bouwen rond Ede Staal. Hij was daar zelf veel te bescheiden voor en bovendien was ook hij geen mensen zonder gebreken. Hij kon heel lastig zijn als dingen niet precies zo gebeurden als hij wilde. Maar dat hebben meer mensen. Ede Staal is wel van heel groot belang geweest voor het Gronings. De taal werd door hem tot de bodem benut. En het had ook weerklank onder de Groningers”, zegt Klaas Staal. Hij is geen familie van de in juli 1986 overleden tekstschrijver en chansonnier. Ede Staal was toen nog geen 45 jaar.

Klaas Staal maakte wel de foto's voor en verzorgde de uitgave van de twee elpees en de doos met drie cassettes die het Gronings van zijn boezemvriend Ede vastlegden. Klaas Staal werkte tot voor kort bij de Avebe. Zijn culturele activiteiten en produktie van commercieel drukwerk namen echter zodanig toe dat hij voor zichzelf is begonnen. De stichtingen Mollebone Music en Mollebone Literair geven recente Groningse literatuur en liedjes uit in boekvorm en op plaat. „Ervan leven kun je niet”, zegt Staal, woonachtig in het betere deel van Veendam „maar het is een zinvolle hobby.”

In november vond voor de derde keer het 'Mollebonefestival' plaats in Delfzijl. De spraakmakenden der Groninger cultuur traden er op. Lianne Abeln en Alex Vissering zongen, Kees Visser vertelde, de Tuutfloeters brachten hun nostalgische werkjes. Allemaal mensen die in 't Gronings iets naast hun werk doen, zeker geen artiesten die in een praatprogramma de culturele zwaargewicht komen uithangen. Maar Ede Staal had net iets dat een snaar hoger raakte. „Je hoort na verloop van tijd niet meer dat het Gronings is, omdat teksten en uit-

Ede Staal As vaaier woorden

Groningse schrijver en zanger was zelf bescheiden

voering zo aanspreken”, zegt Klaas Staal.

'Twijde Perron'

Ede Staal heeft in bijna alle Oost-Groningse gemeenten gewoond, meestal op een grote en afgelegen boerderij. Naast zijn gezin met zes kinderen en het leraarschap in Woldendorp had hij hier de rust om liedjes te schrijven en op te nemen. Ede Staal schreef ook teksten voor STER-spotjes en sprak Engelstalige promotiefilms in. Hij maakte in 1976 al eens een singletje ('I'm in the Blues') dat flopte. De aantrekkingskracht van het 'Gooise matras' was daarmee voor de Hogelandster Staal tot nul gereduceerd.

In 1982 kraag Engbert Gruben van Radio Noord een bandje van Ede te horen. Na verloop van tijd kwam er een plaat en ging hij verhaaltjes schrijven en ten gehore brengen voor die regionale omroep. Die eerste plaat heette 'Mien Toentje', en

het folkloristisch liedje dat die titel heeft, werd het herkenningsdeuntje van de moestuinminuten die Melle Wachtmeester tijdens het lunchprogramma van Radio Noord verzorgt. Wachtmeester is ook woordvoerder van de gemeente Oude Pekela, een baan die de laatste maanden overuren met zich meebracht. Groningen is wel klein.

De plaat van Ede Staal heeft één vrolijke, boerenbruiloftachtige kant waarbij het leuke traporgel en de piano Ede Staals begeleiding vormen ('alsof je op een bakfiets tegen de wind in rijdt', zei hij eens over eerstgenoemd instrument). De andere kant, serieuzer, zwaarmoediger en verstilder, is veel mooier. Het 'Twijde Perron' bijvoorbeeld is herkenbaar voor iedereen die in de meest uiteenlopende gemoedsstemmingen op '2b' van het Groninger Hoofdstation heeft staan kleumen, en krijgt iets donkers door het stuwende maar staccato pianoritm. 'Credo, mien bestoan' krijgt een extra dimensie omdat de tekst waarschijnlijk is geschreven met de we-

tenschap dat de schrijver aan een niet te genezen vorm van kanker leed.

„Zijn sobere melodieuze liedjes, soms vrolijk en caravalesk, soms melanchiek en mijmerend, gezongen met de warme indringendheid van zijn licht volkse bariton”, geeft Kees Visser hem weer. 'De lucht achter Oethoez'n' is een beeld van Ede Staal dat bijblijft. Zijn beschrijving van 'Mien Hogelaand' dat overdag licht en weids is 'totdat de nacht van t Hogelaand n donker klaid over ons legt' is subliem.

Ede Staal, die ook liedjes schreef over de haven van 'Delfziel' en 'Nij Stoatenziel' is erg beeldend in zijn taalgebruik. Het is niet voor niets dat een Groninger kunstenaar Christof Beukema op basis van Ede's teksten en foto's van Klaas Staal een serie schilderijen en tekeningen heeft gemaakt die de schrijver en de teksten weergeven. Die serie wordt in maart en april tentoongesteld in Groningen en Veendam. Zes van de 32 kunstwerken zijn aangekocht door Radio Noord, het toekomstige Radio Groningen, dat het riante onderkomen op het Martini-kerkhof met herinneringen aan Ede Staal wil verfraaien.

Posthuum

Na de dood van Ede Staal werd een tweede elpee uitgebracht met een zelfde assortiment verschillende liedjes, ook Engelstalig ditmaal. Beide platen zijn nu ettelijke tienduizenden malen over de toonbank gegaan en dat is gerelateerd aan het half miljoen Groningers een enorm aantal. Het gevaar van mythevorming dreigt. „Hai het er van alles aan doen om te veurkommen dat hai bezit wer van t publiek. Daarom mouten wie nou zo min meugelk herdenken”, zei gedeputeerde Beukema op de (jaarlijks georganiseerde) 'Dag van het Grunneger Bouk', vlak na de dood van Staal.

„Hij was ongelooflijk populair en doordat zijn overlijden juist toen kwam, heeft dat respons gewekt. Maar je ziet dat men er nu toch weer nuchter mee omgaat”, zegt J. Groenbroek, die als hoofdredacteur van 'Toal en Taiken' (Tiedschrift veur Grunneger kultuur) alles heeft gedocumenteerd. Posthuum is aan Ede Staal de K. van der Laan-prijs uitgereikt, naast de literaire prijs van t Grunneger Bouk een belangrijke Groninger onderscheiding.

In 1985 begint Ede Staal met radiovoordrachten op Radio Noord. „Hai is n enorm creatief figuur, n brok dynamiet, hai flonkert aan almoal kanten, om benaauwd van te worden mor touglieks ook hail onzeker”, zo beschrijft Siemon Reker, die momenteel als een soort professor in het Gronings in dienst van de provincie en de universiteit staat.

Nostalgisch, dichterlijk en vaak ook komisch. Prachtig is zijn angst voor Sinterklaas nadat hij sterpeltjes heeft gestolen en 'voor moet komen'. Ik voelde mij het hoofd van

de plaatselijke Maffia', herschept hij de sfeer van een jongensboek. Ede Staal beantwoordt ook 'brieven van lezers', zoals een mevrouw uit Stedum die klaagt over ganzen die telkenmale haar erf bevuilen. ('Dat zijn rotganzen, mevrouw', voelt Ede mee).

Er is het verhaal van de Omme landers die in Assen gaan winkelen maar de verkeerde weg nemen en uiteindelijk in Emmen bij 'Lambecks herenmodeparadijs' terechtkomen. Er is de schitterende monoloog van het oude mannetje dat de onvolkomenheden van het moderne bejaardentehuis schildert. Alles is er behalve 'frizze plak'n blondworst'. Een bandje om samen met de lijst van te sluiten bejaardenoorden naar minister Brinkman te sturen! En dan het prachtige stuk over 'd'olle boerderij'.

D'ol ploats liekt meer op n fabriek ain bonk verstilde romantiek

de koeien in loopstal, swien aan

baand

(...)

zo gaauw ze aan t verkoaveln gaan

wordt elke bunder n landingsboan

(...)

De maisten waiten nait woar t aan

ligt

dij lezen kraant en nooit n gedicht.”

Helaas is er ook een andere kant van Ede Staal.

'Credo'

Ede Staals 'Credo' is geen geloofsbelijdenis. Het is berusting in het leven dat gaat zo als het gaat. Een leven dat wordt beleefd maar ook beschouwd. Van geloof en kerk moest Ede Staal niet veel hebben, niet zozeer uit een Robert Long-achtige behoefte tot natrappen, maar meer uit onbegrip en wellicht tegenzin om achter de facade van oppervlakkige aversie te kijken.

Dat is jammer, voor iemand met zoveel gevoel en inlevingsvermogen. Ede Staal hield tot vlak voor zijn dood radioprogrammetjes in 'Slaoperstil', het zondagochtendprogramma van Radio Noord. Gereformeerden zitten dan in de kerk. Die twee dingen sluiten elkaar uit. In enkele van die 'vertelstertjes', die soms heel mooi zijn en vooral aspecten van zijn jongensjaren (Groningen rond 1955) ophalen heeft Ede Staal het over de zondag.

Enerzijds is die stil en vredig, anderzijds pakt hij uit over de hardvochtigheid waarmee de kerkelijke verdeeldheid in de naoorlogse Groninger dorpen werd beleefd. Ede Staal is als vrijzinnig hervormde van huis uit buitenstaander en beschouwt die in zijn ogen scherp-slijperij en 'het niks mogen' met fronsende blik.

Hij heeft ('Geleuven' heet dat verhaaltje) nog een blauwe maandag verkering met een gereformeerd meisje, een tikje geremd en blijkbaar 'artikel 461'. In dit 'zuzooien op zundagmörn' is Ede Staal opeens een vrij navrante baas. Het 'donker klaid' dat op het 'Hogelaand' ligt, is blijkbaar geen mantel der liefde!